

# Språkrøret

Finn-Erik Vinje har skrevet en morsom og lærerik bok om språklige gleder og gremmelser, men den burde vært strammere redigert.

Jeg har fulgt Finn-Erik Vinje i mange år. Det begynte på gymnasiet i 1980-årene da jeg hørte på *Språkrøret*, en programserie som Vinje laget sammen med NRK-mannen Olav Vesaas. Disse programmene tok jeg opp på kassett og skrev referater fra. Notatene har jeg fortsatt, og det slår meg når jeg leser dem i dag hvilke glimrende folkeopplysere Vinje & Vesaas var. Det var en sorg da siste program ble sendt 14.7. 1990. Da Vinje i 1992 ble hedret med Det historisk-filosofiske fakultets pris for populærvitenskapelig formidling av Universitetet i Oslo, var det usedvanlig velfortjent.

Vinje har vært svært produktiv. Han har skrevet en rekke bøker, mange av dem er kommet i flere utgaver. Han var språkkonsulent i NRK i 22 år. En av hans nytigste oppfinnelser er De ti språkvettreglene, som bl.a. minner om at det ikke er noen skam å sette punktum. Vinje har dessuten med glede kastet seg ut i debatt om alskens språklige temaer, noe som har bidratt til hans status som språkkjendis.

I 2006 ble han professor emeritus, og et par år senere lanserte han sin egen blogg: finnerikvinje.no. «Språkinteresserte skal finne en møteplass, og selv skal jeg med lø hånd strø omkring meg med observasjoner, informasjoner, refleksjoner, meningsytringer og notiser,» skriver Vinje. Nå har han samlet noen av disse blogginnleggene i en bok.

## Fra setningsknute til tjukk l

Det er åtte kapitler (samt et 16 siders register), «men for øvrig har småstykkene ingen indre sammenheng. Man skal kunne slå opp på måfå og lese litt her og litt der» (s. 7). Dette arrangementet synes jeg fungerer ganske dårlig. Det finnes sikkert dem som leser litt her og litt der, men jeg leste hele boken igjennom, og da ble gjentakel-sene påtrengende og mangelen på redigering påfallende. Å lese på både side 46, 47 og 48 at «Willy» uttales med tonem 1 og «villig» med tonem 2 er i overkant, selv for en velvillig leser.

Men la ikke dette skremme deg. *Sjærlighet og sjøttkaker* er morsom, velskrevet og lærerik. Enhver vil lære noe nytt og få noe nytt å tenke på. Hvem kan vel uten å nøle forklare hva som menes med begreper som «setningsknute», «dekket

direkte anføring» eller «asyndetisk paratakse»? I overfloden av temaer nevner Vinje at den tjukke l-en de siste tiårene har utvidet sitt område. Men jo mer boklige eller fremmede ordene føles, desto mindre tilbøyelighet til tjukk l. Lyden forekommer slett ikke eller bare unntaksvis f.eks. i medisinske ord som klamydia, klimakteriet, klinisk, klitoris, kloroform osv.

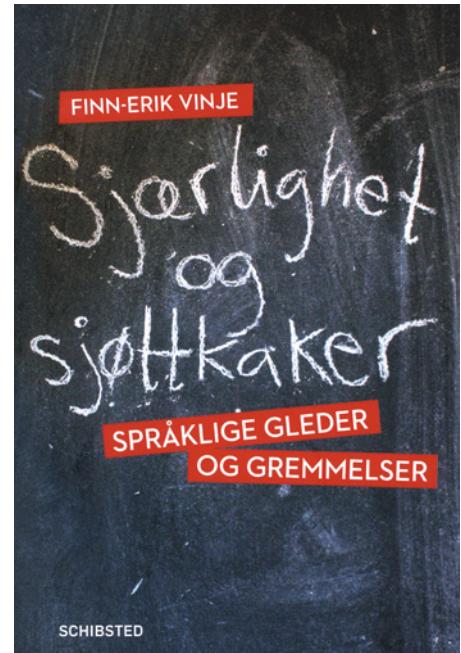
## Gremmelser og vansker

Vinje er ikke begeistret for den (foreløpig) siste rettskrivningsreformen (fra 2005). Det er så altfor mange tillatte former. Det er vanskelig å være uenig. Han bruker forbannelsen «encellet dyr» som eksempel. Slik heter det normalt i norsk. Men siden tallordet «en» også kan ha formen «ei», og «cellet» kan skrives «cella», kan det hete ikke bare «eicellet dyr», men også «eicella dyr» og «encella dyr». Ikke nok med det. For «cellet/cella» kan hete «sellet/sella», og da blir det en så stor mangfoldighet av skrivemåter at man skulle tro det var en skrone: encellet, eicellet, encella; encellede, encellete, eicellede, eicellete, eicella, encella. Og så kan man skape ytterligere variasjon ved å erstatte c- med s-: ensellet, eisellet, eisella, eisellede osv. Jeg leste nylig i en dansk avis at en setning som «hun har ligget på sygehøst med brakkede ben» kan skrives på korrekt norsk på 1 564 forskjellige måter! (1).

Et av de besværligste kapitler i norsk ordbruk er valget mellom refleksive og ikke-refleksive pronomener, skriver Vinje. Eksempel: «Han bor i Oslo sammen med sin kone og deres to barn» betyr noe annet enn «Han bor i Oslo sammen med sin kone og sine to barn» – i sistnevnte eksempel vil vi tro at barna er hans, ikke hennes. Men hva betyr så denne setningen: «Eva fant legen liggende i sin seng.» Den er tvetydig, ettersom det kan være tale om Evas seng eller legens seng. Skal man uttrykkelig henvisse til Evas seng, bør det hete: «Eva fant legen liggende i hennes seng» (s. 122).

## Et liv mer

Hva skal man så med alt dette? Vi klarer oss da rimelig godt uten slike detaljerte språkkunnskaper? Et av de beste svarene har nobelprisvinneren Johannes V. Jensen



Finn-Erik Vinje. *Sjærlighet og sjøttkaker. Språklige gleder og gremmelser*. 384 s. Oslo: Schibsted, 2012. Pris NOK 369. ISBN 978-82-516-5573-6

(1873–1950) gitt: «At færdes i Sproget er et Liv mere» (2).

## Erlend Hem

[erlend.hem@medisin.uio.no](mailto:erlend.hem@medisin.uio.no)

Erlend Hem (f. 1970) er dr.med. og assisterende sjefredaktør i Tidsskriftet.

## Litteratur

1. Kassebeer S. Dansk er ikke, hvad det har været. Berlingske 26.7.2013. [www.b.dk/kultur/dansk-er-ikke-hvad-det-har-været](http://www.b.dk/kultur/dansk-er-ikke-hvad-det-har-været) (28.7.2013).
2. Jensen JV. Før Bogen. I: Rosenkilde V, Salicath E, red. Mennesker og Bøger: 46 Skribenter om Bogens Betydning i vor Tilværelse. København: Antikvarboghandlerforeningen, 1945: 175.

Mottatt 31.7. 2013 og godkjent 2.8. 2013. Medisinsk redaktør Hanne Støre Valeur.